

Donderdag 15 februari 2018

TivoliVredenburg - Hertz - 20.00 uur

CALEFAX

Bachs geschenk

Oliver Boekhoorn, hobo

Ivar Berix, klarinet

Raaf Hekkema, saxofoon

Jelte Althuis, basklarinet

Alban Wesly, fagot

m.m.v. **Marjolein Koning**, hobo en althobo

Henry Purcell 1659 - 1695

In Nomine a 6 (arrangement Raaf Hekkema)

William Byrd 1543 - 1623

Fantasia a 6 (arrangement Raaf Hekkema)

Ron Ford *1959

Voor Alban (2017, première)

(geschreven in opdracht van Peter Wesly, ter gelegenheid van Albans 50e verjaardag)

Gabriel Fauré 1845 - 1924

Dolly-suite, opus 56 (arrangement Jelte Althuis)

Berceuse

Mi-a-ou

Le jardin de Dolly

Kitty-valse

Tendresse

Le pas Espagnole

Martijn Padding *1956

They are home again! (Art Crimes 1) (2017, première)

(gecomponeerd in opdracht van Calefax, met ondersteuning van het Fonds Podiumkunsten en de Vrienden van Calefax)

Zeegezicht bij Scheveningen

Het uitgaan van de hervormde kerk te Nuenen

Pauze

Johann Sebastian Bach 1685 - 1750

Musikalisches Opfer, BWV 1079 (arrangement Raaf Hekkema)

Largo (Sonata sopr'il soggetto Reale)

Ricercar a 3 (Regis Iussu Cantio Et Reliqua Canonica Arte Resoluto)

Allegro (Sonata sopr'il soggetto Reale)

Thematis Regii Elaborationes Canonicae I

Andante (Sonata sopr'il soggetto Reale)

Thematis Regii Elaborationes Canonicae II

Allegro (Sonata sopr'il soggetto Reale)

Thematis Regii Elaborationes Canonicae III

Ricercar a 6 (Regis Iussu Cantio Et Reliqua Canonica Arte Resoluto)

Nu wij onszelf (en u) een extra speler cadeau doen, teneinde Bachs *Musikalisches Opfer* te kunnen uitvoeren, doet zich de unieke kans voor om twee zesstemmige parels uit de zeventiende eeuw te kunnen spelen, van Henry Purcell en William Byrd. Hoewel Bach zijn zesstemmig *Ricercare* voor het klavier schreef, leek hij daarin toch te refereren aan de rijke Engelse consort-traditie. Zit bij Byrd de glorie vooral in het gevarieerde stemmenweefsel en de spannende opbouw naar een soort Renaissance-dans, Purcells *In Nomine* is een deel uit een reeks consortstukken waarin hij de grenzen van de destijds geldende harmonische regels verkennt.

Ron Ford over zijn verjaarscadeau voor Alban Wesly: 'Het werk is een kruising tussen een promenade en een aria, waarbij het lyrische karakter van het weinig gebruikte hoge register van de fagot, en Albans zangerige spel ruim aan bod komen, met een knipoog naar Stravinsky's *Sacre*.'

Cadeautjes voor de kleine Dolly

Weinig werken zijn toepasselijker in een programma met muzikale cadeaus dan Gabriel Faurés *Dolly-suite*. Fauré had vóór de vorige eeuwwisseling een langlopende affaire met zangeres Emma Bardac (die later trouwde met Claude Debussy). Hij had de gewoonte om bij hoogtijdagen pianostukjes als cadeautje toe te sturen aan vrienden. Enige daarvan waren bedoeld voor Emma's dochtertje Hélène, die de bijnaam Dolly had. Later werden de delen gebundeld en uitgegeven onder de titel *Dolly-suite*.

Muziek op oer-Hollandse schilderijen

In september 2017 veerde de internationale kunstwereld op omdat twee schilderijen van Vincent van Gogh die in 2002 op knullige wijze uit het Amsterdamse Van Gogh Museum waren ontvreemd, teruggevonden waren in een kelder van maffiosi te Napels. 'Ze zijn terecht!', riep de directeur van het museum. De foto's van de teruggevonden schilderijen in het zompige

Napolitaanse keldertje en de portretten van de uitgerangeerde maffiosi daarbij maken de hele affaire tot een tot de verbeelding sprekende operette. Martijn Paddings *They are home again!* is een hommage aan deze uitgesproken Nederlandse schilderijen. Het werk bestaat uit twee delen. In beide delen worden specifieke aspecten van het betreffende schilderij muzikaal vertaald. In het eerste deel gaat dat vooral over de beweging van het schilderij en het tweede deel meer over de interpretatie van het onderwerp.

Zeegezicht bij Scheveningen: Van Gogh schilderde dit werk in 1882 toen hij in Den Haag woonde. Aan zijn broer Theo meldde hij dat hij naar het strand was gegaan om daar 'een nijdig stormpje vast te leggen'. Hij klaagde over de hevige wind en het zand dat in de verf en op het doek vastplakte. In de muziek is vooral de rusteloze beweging van de rollende golven uitgedomineerd. Kleinere en grotere golven zijn vertaald naar krimpende en uitdijende razendsnelle patronen, soms gezamenlijk, soms door elkaar heen. Van Goghs irritatie over de zandkorrels die aan de verf bleven vastplakken klinkt in de muziek door in moeilijk speelbare trillers die de muziek soms helemaal lijken over te nemen.

Het uitgaan van de hervormde kerk te Nuenen: In 1884-95 werkte Van Gogh aan dit portret van de hervormde kerk en de gemeente die de kerk met gebogen hoofd verlaat. Er werd in die tijd veel gezongen en lang gepredikt tijdens de eredienst, ook waarschijnlijk door de vader van Van Gogh, die toen predikant was. Hoewel de experts ons duidelijk maken dat dit werk niet tot de meesterwerken behoort is er toch iets heel bijzonders aan de hand. Want Van Gogh, die niet bepaald te boek staat als een vrolijke schilder of een kunstenaar die humor een prominente plaats geeft in zijn werk, laat zich hier van een andere kant zien. Op de voorgrond staan twee figuren met hun rug naar de sombere kerkgangers. Zij bewegen beiden synchroon hun rechterbeen voor hun linker alsof ze een boertige Cancan aan het dansen zijn. Wellicht bedoelt Van Gogh iets geheel anders, maar hij laat wel die mogelijkheid tot interpretatie open en daar begint de muziek. Want het contrast tussen de vermoeide kerkgangers en de twee vrolijke dansende heertjes is het uitgangspunt van dit deel. De hervormde processie komt tot klinken in trage en plechtige koraalmuziek. Die ietwat sombere muziek wordt af en toe doorsneden door de overdreven vrolijkheid van juist heel snelle en zachte dansmuziek. De musici bespelen hier niet alleen hun blaasinstrument maar zingen en kreunen mee om daarmee de associaties naar de sobere gemeentezang te maken. De armetierigheid van de processie wordt verder onderstreept door het slagwerk dat de vijf musici eveneens bespelen. Een harkerige nikkelen Nelis loopt als het ware in de processie langzaam voorbij en het beeld uit.

Aan uwe majesteit in onderdanigheid opgedragen

Zo weinig als wij weten over Johann Sebastian Bachs leven, zo verrassend goed gedocumenteerd is zijn bezoek op 7 mei

1747 aan Frederik de Grote van Pruisen in Potsdam. Bach, al redelijk op leeftijd, werd er verzocht de nieuwe uitvinding van dat moment, de fortepiano, te demonstreren ten overstaan van een uitgelezen publiek. Hij speelde verscheidene fuga's, onder andere een ter plekke geïmproviseerde driestemmige fuga op een door de vorst zelf gecomponeerd thema, het later geheten koningsthema (*Thema Regis, Soggetto Reale*). Op het verzoek om er ook een zes-stemmige fuga op te improviseren repliceerde Bach met de belofte die bij thuiskomst te zullen vervaardigen. In twee maanden tijd componeerde Bach vervolgens de gevraagde nieuwe fuga, en daarnaast tien 'oneindige' canons en een omvangrijke vierdelige trio-sonate voor fluit, viool en basso continuo (Frederik speelde verdienstelijk fluit). Gecompleteerd met de reeds bestaande driestemmige fuga liet Bach dit muzikale geschenk op eigen kosten drukken en opsturen naar Frederik de Grote.

Over de aard van deze muziek alsmede Bachs beweegredenen om zo'n omvangrijk werk te wijden aan de koning zijn in de loop van de eeuwen vele vragen gerezen. Zo was het bekend dat Frederik niet hield van fuga's. Er bestond nogal een verschil tussen de muziek van de in kerk en traditie gewortelde 'oude pruike' Bach en de *Empfindsamkeit*, zoals die beoefend werd door de groep jongere componisten die Frederik om zich heen verzameld had (onder wie Joachim Quantz en Bachs zoon Carl Philipp Emanuel) waarin een voorkeur was voor eenvoudiger vormen en uitgebreid versierde melodieën. Het is zeer goed mogelijk dat Bach in zijn nieuwe werk juist een wat spottend commentaar heeft willen leveren op de *Empfindsamkeit*, zoals bijvoorbeeld in de bijna potsierlijk veel voorkomende 'Seufzers' (zuchten) in het *Andante* van de trio-sonate. Bachs geleerde Latijnse verklaringen alsook Bachs overduidelijke verwijzing naar de muziek uit de zestiende en zeventiende eeuw (de aard en de titel van de beide *Ricercars*) moeten bij Frederik een stoffige indruk gewekt hebben.

Bach liet zijn publicatie vergezeld gaan van een Duitstalige opdracht aan de koning: *'Aan uwe majesteit draag ik hierbij in allerdiepste onderdanigheid een muzikale offerande op, waarvan het eerste deel van uw hoogverheven hand zelf afkomstig is. Met een eerbiedig genoegen herinner ik mij nog de heel bijzondere koninklijke gunst, enige tijd geleden, tijdens mijn aanwezigheid in Potsdam, toen Uwe majesteit zelf mij een thema voor een fuga op het klavier voorspeelde, en mij tegelijk allergenadigst opdracht gaf die in Uwe aanwezigheid onmiddellijk uit te voeren...'* (etc.).

Naast de voor ons hedendaagse mensen buitengewoon onderdanige toon die Bach aanslaat, valt hier op dat Bach de koning in het Duits aanspreekt, terwijl de voertaal aan het hof Frans was.

Er zijn vragen te over. Maar zelf worstelde ik vele jarenlang met de vraag hoe ik het *Musikalisches Opfer* (MO) in een overtuigende concertante vorm kon gieten voor Calefax. Na *Die Kunst der Fuge*, de *Goldbergvariaties* en de *Vom Himmel*

hoch-variaties was dit het enige grote late Bach-werk dat ik nog niet bewerkt had. Ik kampte met de volgende problemen:

- De grootste fuga (het tweede *Ricercare*) kent zes stemmen, één meer dus dan wij normaal gesproken kunnen bezetten.

- De groots opgezette triosonate is in strikte zin geschreven voor slechts drie spelers. De baslijn wordt dan van oudsher versierd met geïmproviseerde nevenstemmen. Dat is een kunst die ik niet beheerste.

- Het stuk is nooit bedoeld geweest om in zijn geheel voor publiek uit te voeren. Wat zou een fijne volgorde kunnen zijn bij een volledige uitvoering?

- Het werk wordt gecompleteerd met een collectie zogenaamde 'oneindige' canons. Die canons waren niet bedoeld om te spelen ten overstaan van een publiek, maar meer om het genie van de componist te demonstreren in de canonische behandeling van een thema. Sommige werden genoteerd als puzzelcanon, bedoeld om op te lossen. Hoe moet je die spelen (en beëindigen) in een concert?

Enige jaren geleden heb ik mij met de laatste vraag bezighouden en de canons gegoten in een geslaagde driedelige concertante set. Daarbij kwam een eigenschap van het werk aan het licht die mij op het spoor zette van een mogelijke oplossing van de andere problemen, namelijk dat de getallen 3 en 6 zo'n belangrijke rol lijken te spelen in het MO. Ik besloot om uit te gaan van een rietsextet. Er moest dan een dubbelrietinstrument bij, liefst in lage ligging. De keuze viel op een bijzonder instrument: de bashobo.

Vanuit deze zesstemmige bezetting ben ik gaan fantaseren over de triosonate, en ik besloot de uitdaging aan te gaan om de (normaal gesproken geïmproviseerde) extra stemmen zelf te gaan componeren. Daarvoor heb ik mijn licht opgestoken bij klavecijniste Tineke Steenbrink, met wie Calefax heeft samengewerkt in het project met Holland Baroque Society. Tineke gaf mij nuttige aanwijzingen en sterkte mijn vertrouwen om tot een overtuigende zesstemmige versie van alle vier de delen van de triosonate te komen.

Nu was het gehele werk (met uitzondering van het driestemmig *Ricercare*) zesstemmig geworden en kon ik gaan fantaseren over een volgorde, die nu immers niet meer gedicteerd werd door de oorspronkelijke bezettingen. Omdat fugatische muziek nogal intens kan zijn om naar te luisteren (daar had Frederik een punt) besloot ik die steeds af te wisselen met de meer 'menselijke' (of 'modernere') delen van de triosonate. Het laatste en mafste setje canons, waarin steeds omhoog wordt gemoduleerd en dat eindigt op de dominant, vormt een ideale opmaat voor het zesstemmig *Ricercare* als majestueus slot.

© Raaf Hekkema, met hulp van Martijn Padding en Ron Ford

Calefax is een hechte formatie van vijf rietblazers die een grote passie delen. Al meer dan drie decennia houden ze in binnen- en buitenland een reputatie hoog op basis van virtuoos spel, briljante arrangementen en frisse podiumpresentatie. Ze gelden als de uitvinders van een nieuw genre: het rietkwintet. Daarmee inspireren zij jonge blazers die overal in de wereld in hun voetsporen treden. Het repertoire van Calefax bestaat uit arrangementen en nieuwe composities. Kamermuziek uit vele eeuwen wordt door henzelf bewerkt voor de unieke bezetting van hobo, klarinet, saxofoon, basklarinet en fagot. Componisten uit de hele wereld schrijven speciaal voor hen. Dankzij de talloze reizen en samenwerkingen met andere musici staan ze daarbij open voor invloeden uit de wereldmuziek, jazz en improvisatie. Calefax wordt gesteund door Fonds Podiumkunsten en Amsterdams Fonds voor de Kunst.

Marjolein Koning begon op 10-jarige leeftijd hobo te spelen. Ze kreeg les van Maarten Karres op de muziekschool van Rotterdam. In 1990 startte ze haar hobostudie bij Jan Spronk aan het Sweelinck Conservatorium in Amsterdam. Na in 1995 eerst haar diploma Docerend Musicus te hebben behaald, studeerde ze in 1997 met onderscheiding af als Uitvoerend Musicus. Tijdens haar studie volgde ze masterclasses en had zij gedurende anderhalf jaar privéles in Zwitserland bij Omar Zoboli. Vanaf 1994 speelde zij in diverse Nederlandse orkesten en ensembles. Vanaf 2002 tot de opheffing van dit orkest in 2013 was Marjolein Koning plaatsvervangend eerste hoboïste in de Radio Kamer Filharmonie. Aansluitend trad zij als hoboïste in dienst bij het Radio Filharmonisch Orkest, waar ze afgelopen maand nog soleerde in *Quiet City*, voor althobo, trompet en strijkers van Aaron Copland. Zij maakt verder deel uit van het Doelen Ensemble en het Concertgebouw Kamerorkest. De resterende tijd is zij actief met kamermuziek, geeft zij les en is zij op freelance-basis werkzaam bij verschillende andere Nederlandse orkesten en ensembles. In haar vrije tijd houdt Marjolein zich bezig met de taal, het eten en de cultuur van Italië.

**FONDS
PODIUM
KUNSTEN**
PERFORMING
ARTS FUND NL

AF amsterdams
fonds voor de
kunst

DANEL

LUNCH OP ZONDAG

Op vertoon van uw concert-
kaart voor Hertz op Zondag en
Romantiek op Zondag

Mini croque
Soepje naar keuze
Charcuterie
met toast
Dessert

€17,50 p.p.

Glas bubbels
Bouillabaisse
Groene salade
(met of zonder
lardons)
Zeebaars met
tomaat, courgette
en groene kruiden
Crème Brûlée

€25,50 p.p.

Meer info en reserveren:
www.danel-utrecht.nl

U vindt Danel aan de singel,
naast Het Gegeven Paard.